بۆچی سۆسیالیزم؟.. نووسینی: ئەلبەرت ئەنیشتاین.. وەرگێڕانی: گۆران عەبدوڵڵا

ئایا کەسێک شارەزا نییە لە پرسە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان، بۆی هەیە بۆچوونەکانی لەسەر بابەتی سۆسیالیزم دەرببڕێت؟ من بە کۆمەڵێک هۆکار باوەڕم وایە بەڵێ. با سەرەتا پرسیارەکە لە ڕوانگەی زانستییەوە لەبەرچاو بگرین. لەوانەیە وا دەرکەوێت کە جیاوازییەکی میتۆدۆلۆژیی جەوهەری لە نێوان فەلەکناسی و ئابووریدا نییە: زانایان لە هەردوو بوارەکەدا هەوڵدەدەن یاساکانی قبوڵکردنی گشتی بۆ کۆمەڵێ دیاردەیەکی سنووردار بدۆزنەوە بۆ ئەوەی پەیوەندیی نێوان ئەم دیاردانە تا دەتوانن بە ڕوونی تێبگەن. بەڵام لە ڕاستیدا ئەم جۆرە جیاوازییە میتۆدۆلۆژییانە بەڕاستی بوونیان هەیە. دۆزینەوەی یاسا گشتییەکان لە بواری ئابووریدا بەهۆی ئەو بارودۆخەی کە دیاردە ئابوورییە چاودێریکراوەکان زۆرجار کاریگەرییان لەسەرە بەهۆی چەندین هۆکارەوە کە زۆر قورسە بە جیا هەڵسەنگاندنیان بۆ بکرێت. جگە لەوەش، ئەو ئەزموونەی کە لە سەرەتای قۆناغی بەناو شارستانی مێژووی مرۆڤایەتییەوە کەڵەکە بووە، وەک دەزانرێت- تا ڕادەیەکی زۆر کاریگەری هۆکارگەلێک بووە و سنووردار بووە کە بە هیچ شێوەیەک لە سروشتدا تەنیا ئابووری نین. بۆ نموونە زۆربەی دەوڵەتە گەورەکانی مێژوو بوونی خۆیان قەرزاری داگیرکاریین. گەلانی داگیرکەر، لە ڕووی یاسایی و ئابوورییەوە، وەک چینی باڵای وڵاتی داگیرکراو خۆیان جێگیر کردووە. بۆ خۆیان دەستیان بەسەر قۆرخکاریی خاوەندارێتی زەویدا گرت و لە ڕیزەکانی خۆیانەوە قەشەیەکیان دانا. قەشەکان کە لە ژێر کۆنترۆڵ و هەژمونی داسەڵاتدابوون، دابەشکردنی چینایەتی کۆمەڵگەیان کردە دامەزراوەیەکی هەمیشەیی و سیستەمێکی بەهایان دروست کرد کە لەو کاتەوە خەڵک تا ڕادەیەکی زۆر و بە شێوەیەکی نائاگا، لە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی خۆیاندا ڕێنمایی دەکەن. بەڵام نەریتی مێژوویی، ئەگەر بڵێین، هی دوێنێیە؛ لە هیچ شوێنێکدا بەڕاستی بەسەر ئەو شتەدا زاڵ نەبووین کە **تۆرشتاین ڤێبلن** (Thorstein Veblen) ناوی لێنابوو “**قۆناغی تاڵانچی**” گەشەسەندنی مرۆڤ. ڕاستییە ئابوورییە زانراوەکان سەر بەو قۆناغەن و تەنانەت ئەو یاسایانەی کە دەتوانین لێیانەوە وەریبگرین، بۆ قۆناغەکانی

دیکە ناگونجێن. بەو پێیەی مەبەستی ڕاستەقینەی سۆسیالیزم بە وردی تێپەڕاندن و پێشکەوتنە لە دەرەوەی قۆناغی تاڵانکاری گەشەسەندنی مرۆڤ، زانستی ئابووری لە دۆخی ئێستایدا دەتوانێت ڕۆشناییەکی کەم بخاتە سەر کۆمەڵگەی سۆسیالیستی داهاتوو.

دووەم: سۆسیالیزم بەرەو کۆتاییەکی کۆمەڵایەتی-ئەخلاقی ئاراستە دەکرێت. بەڵام زانست ناتوانێت ئامانجەکان دروست بکات و تەنانەت کەمتریش لە مرۆڤدا بیانچەنێت؛ زانست زۆرترینی دەتوانێت ئەو ئامرازانە دابین بکات کە بەهۆیانەوە بە گەیشتن بە هەندێک ئامانج، بەڵام خودی کۆتاییەکان لەلایەن کەسایەتیی خاوەن ئایدیالی رەوشتی بەرزەوە بیریان لێدەکرێتەوە بە ئەوەی ئەم ئامانجانە بە مردویی لە دایک نەبن، بەڵکو ژیانی و بەهێز بن- ئەوە لەلایەن ئەو مرۆڤە زۆرانەوە قبوڵدەکرێت و دەبرێنە پێشەوە کە نیوە نائاگایانە پەرەسەندنی خاوی کۆمەڵگە دیاری دەکەن.

هەر لەبەر ئەم هۆکارانە پێویستە لەسەرمان ئاگادار بین کە زانست و میتۆدی زانستی قەبارەیەکی لە خۆ گەورەتری نەدەینە لە کاتێکدا پرسی کێشەکانی مرۆڤە؛ و نابێت وا دابنێین کە پسپۆڕان تاکە کەسن مافی ئەوەیان هەیە رای خۆیان لەسەر ئەو پرسیارانە دەربڕن کە کاریگەریان لەسەر ڕێکخستنی کۆمەڵگە هەیە.

دەنگە بێشومارەکان ماوەیەکە جەخت لەوە دەکەنەوە کە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی بە قەیرانێکدا تێدەپەڕێت، کە سەقامگیرییەکەی زۆر بە خراپی لەت بووە. تایبەتمەندی دۆخەکە وەهایە کە تاکەکان هەست بە بێباکی یان تەنانەت دوژمنایەتیکردنی ئەو گروپە بچووک یان گەورانەی کە خۆیان بەشێکن لێی دەکەن. بە ئەوەی ڕۆشنتر بەڵگەکانم بخەمەڕوو، با لێرەدا ئەزموونێکی کەسی خۆم تۆمار بکەم. لەم دواییانەدا لەگەڵ پیاوێکی زیرەک و خاوەن ئاوەزێکی باشدا باسم لە هەڕەشەی شەڕێکی دیکە کرد، کە بە بۆچوونی من مەترسییەکی جددی لەسەر بوونی مرۆڤایەتی هەیە، وە ئەو تێبینییەمدا کە تەنیا ڕێکخراوێکی سەروو نەتەوەیی لە توانایدایە رێ لەو مەترسییە بگرێت. پاشان میوانەکەم زۆر بە ئارامی و روحێکی ساردەوە پێی وتم: –

“بۆچی ئەوەندە بە قووڵی دژایەتی نەمانی ڕەگەزی مرۆڤ دەکەیت؟”

دڵنیام کەمتر لەسەدەیەک لەمەوبەر هیچ کەسێک بەم شێوە زمانە لەدوانێکی لەم جۆرەی نەدەدا. قسەی مرۆڤێکە کە بێهودە هەوڵی داوە بە گەیشتن بە هاوسەنگییەک لەناو خۆیدا و کەم تا زۆر هیوای سەرکەوتنی لەدەستداوە. ئەمە نیشانەی نامۆبون و دابڕانێکی پڕ لە ئازارە کە لەم ڕۆژانەدا خەڵک بەدەستیەوە دەناڵێنن.

هۆکارەکەی چییە؟ ئایا ڕێگایەک هەیە بۆ دەربازبوون؟

وروژاندنی ئەم جۆرە پرسیارانە ئاسانە، بەڵام وەڵامێکی متمانەدار

بەم پرسیارە بۆ خۆی قورسە. لەگەڵ ئەوەشدا دەبێ بە باشترین شێوە هەوڵ بدەم، هەرچەندە زۆر ئاگاداری ئەو ڕاستییەم کە هەست و هەوڵەکانمان زۆرجار دژ بەیەک و ناڕوونە و ناتوانرێت بە فۆرموڵەی ئاسان و سادە دەرببـڕدرێن.

مرۆڤ، لە یەک کاتدا، بوونێکی تاکەکەسی و بوونێکی کۆمەڵایەتییە. وەک بوونەوەرێکی تاکەکەسی هەوڵ دەدات بوونی خۆی و ئەو کەسانە بپارێزێت کە لێی نزیکترینن و ئارەزووی شەخسی خۆی تێر بکات و توانا زگماکییەکانی پەرەپێبدات. وەک بوونەوەرێکی کۆمەڵایەتی هەوڵدەدات ناساندن و سۆز و خۆشەویستی هاومرۆڤەکانی بەدەستبهێنێت و بەشداری لە چێژەکانیاندا بکات و لە خەمەکانیاندا دڵنەواییان بدات و بارودۆخی ژیانیان باشتر بکات. تەنیا بوونی ئەم هەوڵە جۆراوجۆرانە، کە زۆرجار ناکۆکن بەیەکتر، کاراکتەری تایبەتی مرۆڤ دیاریدەکات لەوەی چەندە دەتوانێت هاوسەنگییەکی ناوەوەی خود بەدەستبهێنێت و بتوانێت بەشداری بکات لە خۆشگوزەرانی کۆمەڵگادا. تەواو ئەگەری ئەوە هەیە کە هێزی ڕێژەیی ئەم دووپاڵنەرە، بە شێوەیەکی سەرەکی بە میرات جێگیر بوبێت. بەڵام ئەو کەسایەتییەی کە دواجار دەردەکەوێت، تا ڕادەیەکی زۆر بەهۆی ئەو ژینگەیەی کە مرۆڤ لە کاتی گەشەکردنیدا بەڕێکەوت خۆی تێدا دەبینێتەوە، بە پێکهاتەی ئەو کۆمەڵگایەی کە تێیدا گەورە دەبێت، بە نەریتی ئەو کۆمەڵگایە و هەڵسەنگاندنی بۆ جۆرە تایبەتەکان لە ڕەفتار پێکدێت. چەمکی ئەبستراکت “کۆمەڵگە” بۆ تاکی مرۆڤ بە مانای کۆی پەیوەندییە ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆکانی لەگەڵ هاوچەرخەکانی و بۆ هەموو مرۆڤەکانی نەوەکانی پێشووترە. تاک توانای بیرکردنەوە و هەستکردن و هەوڵدان و کارکردنی هەیە بە تەنیا؛ بەڵام ئەوەندە پشت بە کۆمەڵگا دەبەستێت – لە بوونی جەستەیی و فیکری و سۆزداریدا – کە مەحاڵە لە دەرەوەی چوارچێوەی کۆمەڵگەدا بیری لێبکرێتەوە، یان لێی تێبگەین. ئەوە “کۆمەڵگە”یە کە خۆراک و جل و بەرگ و ماڵ و کەرەستەی کار و زمان و فۆرمەکانی بیرکردنەوە و زۆربەی ناوەڕۆکی بیرکردنەوە بۆ مرۆڤ دابین دەکات؛ ژیانی لە ڕێگەی کار و دەستکەوتەکانی ئەو ملیۆنەها ملیۆنەی ڕابردوو و ئێستاوە دەکرێت کە هەموویان لە پشت وشەی بچووکی “کۆمەڵگە”ەوە شاراو□ بن.

بۆیە ڕوونە کە وابەستەیی تاک بە کۆمەڵگە ڕاستییەکی سروشتییە و ناتوانرێت ه□□ب□و□شێنرێتەوە- هەروەک چۆن لە دۆخی م□ر□وولە و هەنگەکاندا. بەڵام لە کاتێکدا کە هەموو پرۆسەی ژیانی م□ر□وولە و هەنگ تا بچووکترین وردەکاری بە غەریزە نەگۆڕە بۆماوەییەکان جێگیر کراوە، نەخشەی کۆمەڵایەتی و پەیوەندییەکانی مرۆڤ زۆر گۆڕاون و ئامادەن بۆ گۆڕانکاری. یادەوەری، توانای دروستکردنی

پێکەوەگرێدانی نوێ، پەیوەندی زارەکی، گەشەسەندنی لە نێوان مرۆڤدا کردووە کە پەیوەستییە بایەلۆژییەکان ئەوەناکات. ئەم جۆرە پێشهاتانە لە نەریت و دامەزراوە و ڕێکخراوەکاندا خۆیان دەردەخەن؛ لە ئەدەبدا؛ لە دەستکەوتە زانستی و ئەندازیارییەکاندا؛ لە بەرهەمە هونەرییەکاندا. ئەمەش ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە کە چۆن ڕوودەدات کە بە مانایەکی دیاریکراو مرۆڤ دەتوانێت لە ڕێگەی ڕەفتاری خۆیەوە کاریگەری لەسەر ژیانی خۆی هەبێت و لەم پرۆسەیەدا بیرکردنەوە و خواستی هۆشیارانە دەتوانێت ڕۆڵی هەبێت.

مرۆڤ لە کاتی لەدایکبووندا، لە ڕێگەی بۆماوەییەوە، دەستوورێکی بایەلۆژی بەدەست دەهێنێت کە دەبێت بە جێگیر و نەگۆڕاوی بزانین، لەوانەش ئەو ئیرادە سروشتیانەی کە تایبەتمەندی جۆری مرۆڤن. جگە لەوەش لە ماوەی ژیانیدا دەستوورێکی کولتووری بەدەست دەهێنێت کە لە ڕێگەی پەیوەندیکردن و لە ڕێگەی چەندین جۆری دیکەی کاریگەرییەوە لە کۆمەڵگە وەریدەگرێت. هەر ئەم دەستوورە کولتوورییەیە لەگەڵ تێپەڕبوونی کاتدا گۆڕانکاری بەسەردا دێت و تا ڕادەیەکی زۆر گەورە پەیوەندی نێوان تاک و کۆمەڵگە دیاری دەکات. ئەنترۆپۆلۆژیای مۆدرن لە ڕێگەی لێکۆڵینەوەی بەراوردکارییەوە لە کەلتوورە بەناو سەرەتاییەکان فێری کردووین کە ڕەنگە ڕەفتاری کۆمەڵایەتی مرۆڤەکان جیاوازییەکی زۆریان هەبێت، ئەمەش بەندە بە شێوازە کولتوورییە باوەکان و جۆرەکانی ڕێکخستن کە لە کۆمەڵگەدا زاڵن. هەر لەسەر ئەمەیە ئەوانەی هەوڵدەدەن بە باشترکردنی چارەنووسی مرۆڤ، ڕەنگە هیواکانیان زەمینەسازی بکات: مرۆڤەکان مەحکوم نین، بەهۆی دەستوورە بایەلۆژییەکەیەوە، بە لەناوبردنی یەکتر یان لەژێر ڕەحمەتی چارەنووسێکی دڕندە و خۆبەخشدا بن .

ئەگەر لە خۆمان بپرسین کە چۆن دەبێت پێکهاتەی کۆمەڵگە و هەڵوەستی کەلتووری مرۆڤ بگۆڕدرێت بۆ ئەوەی ژیانی مرۆڤ تا ئەو جێگایەی دەتوانرێت جێگەی ڕەزامەندی بێت، پێویستە بەردەوام ئاگاداری ئەو ڕاستییە بین کە هەندێک مەرج هەیە ناتوانین دەستکاریان بکەین. وەک پێشتر ئاماژەمان پێدا، سروشتی بایەلۆژی مرۆڤ، بە هەموو مەبەستێکی کردەیی، جێگەی گۆڕانکاری نییە. جگە لەوەش، پێشکەوتنە تەکنەلۆژی و دیمۆگرافییەکانی چەند سەدەی ڕابردوو هەلومەرجێکی دروستکردووە کە لەرەن بۆ مانەوە. لە دانیشتوانی تاڕادەیەک چڕدا ئەو کاڵایانەیان هەیە کە بە بەردەوامی بوونیان پێویستن، دابەشکردنی کارێکی زۆر و ئامێرێکی بەرهەمهێنانی زۆر ناوەندی زۆر پێویستە. ئەو زەمانە بە هەمیشە تێپەڕی کاتێک ئاوڕدەدەینەوە پێمان وایە سەردەمێکی نمونەیی بووە- کە تاکەکان یان گروپە تاڕادەیەک

بچووکەکان دەیانتوانی بە تەواوی خۆبژ□ون. زیاد□□یی نییە ئەگەر بڵێین مرۆڤایەتی لە ئێستادا کۆمەڵگەیەکی ھەسارەیی بەرھەمھێنان و بەکاربردن پێکدەھێنێت.

ئێستا گەیشتوومەتە ئەو ئاستەی کە ڕەنگە بە کورتی ئاماژە بەوە بکەم کە چی بۆ من جەوھەری قەیرانی سەردەمی ئێمە پێکدەھێنێت. پەیوەندی بە پەیوەندی تاک بە کۆمەڵگاوە ھەیە. تاک لە ھەموو کاتێک زیاتر ھۆشیار بووە لە پشتبەستن بە کۆمەڵگە. بەڵام ئەم وا بەستەییە وەک سەرمایەیەکی ئەرێنی، وەک پەیوەندییەکی ئۆرگانی، وەک ھێزێکی پارێزەر ئەزموون ناکات، بەڵکو وەک ھەڕەشەیەک بۆ سەر مافە سروشتییەکانی، یان تەنانەت بۆ بوونی ئابوورییەکەی. جگە لەوەش پێگەی لە کۆمەڵگەدا بە جۆرێکە کە پاڵنەرە ئیگۆییەکانی ماکیاژەکەی بەردەوام زەقتر دەبنەوە، لە کاتێکدا پاڵنەرە کۆمەڵایەتییەکانی کە بە سروشت لاوازترن، وردە وردە تێکدەچن. ھەموو مرۆڤەکان، ھەر پێگەیەکیان لە کۆمەڵگەدا ھەبێت، بەدەست ئەم پرۆسەی تێکچوونە دەناڵێنن. بەبێ ئەوەی بزانن دیلی ئیگۆیزمی خۆیانن، ھەست بە نائەمنی و تەنیایی و بێبەشبوون لە چێژوەرگرتنێکی سادەی ژیان دەکەن. مرۆڤ دەتوانێت مانا لە ژیاندا بدۆزێتەوە، ھەرچەندە کورت یان درێژبێت، تەنھا لە ڕێگەی تەرخانکردنی خۆی بۆ کۆمەڵگە.

ئانارشی ئابوری کۆمەڵگەی سەرمایەداری وەک ئەوەی ئەمڕۆ ھەیە، بە بڕوای من سەرچاوەی ڕاستیقینەی خراپەکارییە. لەبەر چاوماندا کۆمەڵگەیەکی گەورەی بەرھەمھێنەران دەبینین کە ئەندامەکانیان بێ وەستان ھەوڵدەدەن یەکتر بێبەش بکەن لە بەرھەمی کاری دەستەجەمعی خۆیان- نەک بە زۆر، بەڵکو بە گشتی بە پابەندبوونێکی دڵسۆزانە بە یاسا دامەزراوە باوەکانەوە. لەم ڕووەوە گرنگە بزانین کە ئامرازەکانی بەرھەمھێنان- واتا تەواوی توانای بەرھەمھێنان کە پێویستە بۆ بەرھەمھێنانی کاڵای بەکاربەر و ھەروەھا کاڵای سەرمایەی زیادە- ڕەنگە لە ڕووی یاساییەوە بێت و لە زۆربەی کاتەکاندا… موڵکی تایبەتی تاکەکانە.

لە پێناو سادەییدا، لەم باسەی کە لە دوای ئەوە دێت، بە ھەموو ئەوانە ناودەبەم کە “کرێکاران” کە ھاوبەش نین لە خاوەندارێتی ئامرازەکانی بەرھەمھێناندا- ھەرچەندە ئەمە بە تەواوی لەگەڵ بەکارھێنانی نەریتی ئەو زاراوەیە ناگونجێت. خاوەنی ئامرازەکانی بەرھەمھێنان لە دۆخێکدایە کە ھێزی کاری کرێکار بکڕێت. کرێکار بە بەکارھێنانی ئامرازەکانی بەرھەمھێنان کاڵای نوێ بەرھەم دەھێنێت کە دەبنە موڵکی سەرمایەدار. خاڵی جەوھەری سەبارەت بەم پرۆسەیە، پەیوەندی نێوان ئەوەی کرێکار بەرھەمی دەھێنێت و ئەوەی مووچەی

پێدەدرێت، هەردووکیان لە ڕووی بەهای ڕاستەقینەوە پێوانە دەکرێن. تا ئەو جێگایەی گرێبەستی کار "بەخۆڕاییە"، ئەوەی کرێکار وەریدەگرێت، نەک بە بەهای ڕاستەقینەی ئەو کاڵایانەی کە بەرهەمی دەهێنێت، بەڵکو بە کەمترین پێداویستییەکانی و بە مەرجی سەرمایەدارەکان بە هێزی کار لە پێوەندی لەگەڵ ژمارەی کرێکاران کە کێبەرکێیان لەسەر دەکەن هەلی کارە. گرنگە تێبگەین کە تەنانەت لە ڕووی تیۆریشەوە پارەی کرێکار بە بەهای بەرهەمەکەی دیاری ناکرێت.

سەرمایەی ئەهلی مەیلی چڕبوونەوەی هەیە لە چەند دەستێکی کەمدا، بەشێکیش بەهۆی کێبەرکێی نێوان سەرمایەدارەکانەوە، بەشێکیش بەهۆی گەشەسەندنی تەکنۆلۆژی و زیادبوونی دابەشکردنی کار هاندەری پێکهێنانی یەکە گەورەکانی بەرهەمهێنانە لەسەر حیسابی بچووکتر. ئەنجامی ئەم پێشهاتانە ئۆلیگارشییەکی سەرمایەی تایبەتە کە دەسەڵاتە زەبەلاحەکەی تەنانەت لەلایەن کۆمەڵگەیەکی سیاسی ڕێکخراوەوە بە شێوەیەکی کاریگەر ناتوانرێت پشکنینیان بۆ بکرێت. ئەمە ڕاستە لەبەر ئەوەی ئەندامانی دەستەی یاسادانانەکان لەلایەن لایەنە سیاسییەکانەوە هەڵدەبژێردرێن، کە تا ڕادەیەکی زۆر لە لایەن سەرمایەدارە تایبەتەکانەوە پارەیان بۆ دابین دەکرێت یان بە شێوەیەکی تر کاریگەرییان لەسەرە کە بە هەموو مەبەستێکی کردەیی، دەنگدەران لە دەسەڵاتی یاسادانان جیا دەکەنەوە. دەرئەنجامەکەی ئەوەیە کە نوێنەرانی خەڵک لە ڕاستیدا بە ڕادەی پێویست بەرژەوەندیی چینە کەمدەرامەتەکانی دانیشتووان ناپارێزن. جگە لەوەش، لە هەلومەرجی هەبوودا، سەرمایەدارە تایبەتەکان بە ناچاری، بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆ، سەرچاوە سەرەکییەکانی زانیاری (پرێس، ڕادیۆ، پەروەردە) کۆنترۆڵ دەکەن. بەم پێیە لەڕادەبەدەر قورسە و لەڕاستیدا لە زۆربەی حاڵەتەکاندا تەواو مەحاڵە کە تاکی هاووڵاتی بگاتە ئەنجامە بابەتییەکان و بە شێوەیەکی زیرەک سوود لە مافە سیاسییەکانی خۆی وەربگرێت.
بەم پێیە ئەو دۆخەی لە ئابوورییەکدا کە لەسەر بنەمای خاوەندارێتی تایبەتی سەرمایە دامەزراوە، بە دوو بنەمای سەرەکی تایبەتمەندە:
یەکەم، ئامرازەکانی بەرهەمهێنان (سەرمایە) خاوەندارێتی تایبەتن و خاوەنەکانیان بەو شێوەیەی بە قازانجی خۆیان دەگەڕێتەوە هەڵیدەسوڕێنن؛
دووەم: گرێبەستی کار ئازادانەیە. بەدڵنیاییەوە ئەمە بە مانای ئەوە نایەت کە بووترێت کۆمەڵگەیەکی خاوێنی سەرمایەداری هەیە. هەروەها پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە کرێکاران لە ڕێگەی خەباتێکی سیاسیی درێژخایەن و تاڵەوە سەرکەوتوو بوون لە

دەستبەرکردنی فەرمیەکی تا ڕادەیەک باشترکراوی “گرێبەستی کاری ئازاد” بە هەندێک چین و توێژی کرێکاران. بەڵام بە کۆی گشتی، ئابووریی ئێستا جیاوازییەکی ئەوتۆی لەگەڵ سەرمایەداری “پاک”دا نییە.
بەرهەمهێنان بە قازانج ئەنجام دەدرێت نەک بۆ بەکارهێنان. هیچ بەڵگەیەک نییە کە هەموو ئەوانەی توانای کارکردنیان هەیە و ئارەزووی کارکردنیان هەیە هەمیشە لە دۆخێکدابن کە بتوانن کار بدۆزنەوە؛ تا ڕادەیەک و بەردەوام “سوپایەکی بێکاران” بوونی هەیە. کرێکاران بەردەوام لە ترسی لەدەستدانی کارەکەیدایە. بەو پێیەی کرێکارانی بێکار و کەم مووچە بازاڕێکی قازانجهێنەر دابین ناکەن، بەرهەمهێنانی کاڵای بەکاربەر سنووردار و دەرئەنجامەکی پرۆسەیەکی سەختە. پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا زۆرجار دەبێتە هۆی بێکاری زیاتر نەک سووککردنی باری کارکردن بۆ هەمووان. پاڵنەری قازانج، بە هاوبەشی لەگەڵ کێبڕکێی نێوان سەرمایەدارەکان، بەرپرسە لە ناسەقامگیری لە کەڵەکەبوون و بەکارهێنانی سەرمایە کە هۆکارە بۆ نامۆبونێکی قووڵ. کێبڕکێی بێسنوور دەبێتە هۆکاری بێکاری زیاتر و پێکخستنی هۆشیاری کۆمەڵایەتی تاکەکان وەک ئەوەی پێشتر باسمکرد.

ئەم پێکخستنی هۆشیارییەی تاکەکان بە خراپترین خراپەی سەرمایەداری دەزانم. هەموو سیستەمی پەروەردەیی ئەمە بەدەست ئەم خراپەییەوە دەناڵێنێت. کێبڕکێیەکی بەتام لە زهنییەتی خوێندکاردا دەچێنرێت، کە ڕاهێنراوە چاوچنۆکانە هەوڵی بۆ دەستهێنانی سەرکەوتنبدا وەک ئامادەکارییەک بۆ پیشەکەی داهاتووی.
من قەناعەتم وایە تەنها یەک ڕێگە هەیە بۆ نەهێشتنی ئەم خراپەکارییە قورسانە، ئەویش لە ڕێگەی دامەزراندنی ئابوورییەکی سۆسیالیستییەوە، کە سیستەمەکی پەروەردەیی لەگەڵدا بێت و ئاراستەی ئامانجە کۆمەڵایەتییەکان بکات. لە ئابوورییەکی لەو جۆرەدا ئامرازەکانی بەرهەمهێنان کۆمەڵگە خاوەندارێتی لێدەکات و بە شێوەیەکی پلان بۆ داڕێژراو بەکاردەهێنرێت. ئابووری پلان بۆ داڕێژراو، بەرهەمهێنان بەپێی پێویستی کۆمەڵگە ڕێکدەخات، ئەو کارانەی کە دەبێ ئەنجام بدرێت بەسەر هەموو ئەوانەی توانای کارکردنیان هەیە دابەش دەکات و گەرەنتی بژێوی ژیانی هەموو ژن و پیاو و منداڵێک دەکات. پەروەردەی تاک، سەرباری بەرەوپێشبردنی توانا زگماکیەکانی خۆی، هەوڵی بەرپرسیارێتی زیاتریش لە بەرانبەر کۆمەڵگەکەیدا دەدات.

سەرەڕای ئەوەش، پێویستە لەبیرمان بێت کە ئابوورییەکی پلان بۆ

داڕێژراو هێشتا سۆسیالیزم نییە. ئابوورییەکی پلان بۆ داڕێژراو وەک خۆی ڕەنگە لەگەڵ کۆیلەکردنی تەواوەتی تاکدا بێت. گەیشتن بە سۆسیالیزم پێویستی بە چارەسەرکردنی هەندێک کێشەی کۆمەڵایەتی-سیاسی لەڕادەبەدەر سەختە: چۆن دەکرێت، بە لەبەرچاوگرتنی ناوەندگەرایی دوور مەودای دەسەڵاتی سیاسی و ئابووری، ڕێگری لە بیرۆکراسی بکرێت کە ببێت بە هەموو هێز و زیادەڕەوی؟ چۆن دەتوانرێت مافی تاک بپارێزرێت و بەو هۆیەوە بەرپەرچدانەوەیەکی دیموکراسی بۆ دەسەڵاتی بیرۆکراسی مسۆگەر بکرێت؟
ڕوونکردنەوە سەبارەت بە ئامانج و کێشەکانی سۆسیالیزم لە سەردەمی گواستنەوەی ئێمەدا زۆرترین گرنگی هەیە. بەو پێیەی لە هەلومەرجی ئێستادا باسکردنی ئازاد و بێ بەربەست لەم کێشانە کەوتۆتە ژێر تابۆیەکی بەهێزەوە، من بناغەی ئەم (گۆڤارە – Monthly Review) بە خزمەتێکی گشتیی گرنگ دەزانم.

-________

- ئەلبەرت ئەنیشتاین(١٤ی مارس١٨٧٩ لە دایکبووە، ١٨ی نیسانی١٩٥٥ کۆچی دووایکردووە) فیزیازانێکی بەناوبانگی جیهانییە. ئەم بابەتە لە سەرەتادا لە ژمارەی یەکەمی Monthly Review لە ئایاری ١٩٤٩ بڵاوبۆتەوە.

سەرچاوە:
https://fau.digital.flvc.org/islandora/object/fau%3A5387/datastream/OBJ/view/Why_socialism_.pdf